

Abrayeva Mashhura Bahodir qizi

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti, Tibbiyot fakulteti “Davolash ishi”
yo’nalishi 24/14 guruh talabasi

Email: mashhuraabrayeva0705@gmail.com

Sultonov Ravshan Komiljonovich

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti
Morfologik fanlar kafedrasini mudiri

Email: ravshansultonov605@gmail.com

Orcid:0009-0003-6820-1044

Annotatsiya

Mazkur maqolada umumiy psixologiya fanida qo‘llaniladigan tadqiqot metodlari keng va tizimli ravishda yoritilgan. Psixologik tadqiqot metodlarining mohiyati, tasnifi, ilmiy-amaliy ahamiyati hamda ularning psixik jarayonlar, holatlar va shaxs xususiyatlarini o‘rganishdagi o‘rni tahlil qilinadi.

Аннотация

В статье подробно рассматриваются методы исследования, применяемые в общей психологии. Раскрывается сущность, классификация и научно-практическое значение психологических методов. Особое внимание уделяется методам наблюдения, беседы, тестирования, анкетирования, эксперимента и анализа продуктов деятельности.

Abstract

This article provides an expanded and systematic overview of research methods used in general psychology. The essence, classification, and scientific significance of psychological research methods are analyzed. Observation, interview, testing, questionnaire, experiment, and analysis of activity products are explained with practical relevance.

Kalit so‘zlar: umumiy psixologiya, psixologik tadqiqot, metod, kuzatish, eksperiment, test, suhbat.

Ключевые слова: общая психология, психологическое исследование, методы, наблюдение, эксперимент, тест, беседа.

Keywords: general psychology, psychological research, methods, observation, experiment, test, interview.

KIRISH

Umumiy psixologiya inson psixikasining umumiy qonuniyatlarini o‘rganadigan asosiy fanlardan biridir. Psixik jarayonlar (idrok, xotira, tafakkur, diqqat), psixik holatlar

(kayfiyat, stress, affekt) va shaxs xususiyatlarini ilmiy jihatdan o'rganish bevosita tadqiqot metodlariga bog'liq.

Psixologiya fanining rivojlanishi va amaliyotda qo'llanilishi samaradorligi tadqiqot metodlarining to'g'ri tanlanishi va ilmiy asosda qo'llanishiga bog'liq. Shu sababli psixologik tadqiqot metodlarini chuqur o'rganish muhim nazariy va amaliy ahamiyatga ega.

ASOSIY QISM

1. Psixologik tadqiqot metodlari tushunchasi

Psixologik tadqiqot metodlari — bu inson psixikasini, xulq-atvorini, faoliyatini ilmiy asosda o'rganishga xizmat qiluvchi usullar majmuasidir. Ushbu metodlar orqali psixik hodisalarning kelib chiqishi, rivojlanishi va namoyon bo'lish qonuniyatlari aniqlanadi.

Metodlar quyidagi vazifalarni bajaradi:

- psixik hodisalarni aniqlash;
- ularni tavsiflash va tahlil qilish;
- sabab-oqibat bog'liqligini ochib berish;
- umumlashtirilgan xulosalar chiqarish.

2. Kuzatish metodi

Kuzatish metodi psixologik tadqiqotlarning eng tabiiy va keng tarqalgan usullaridan biridir. Bu metod orqali shaxsning xulq-atvori, harakati, nutqi va emotsional holatlari bevosita yoki bilvosita kuzatiladi.

Kuzatishning turlari:

- Tabiiy kuzatish — kundalik hayot sharoitida olib boriladi;
- Laboratoriya kuzatishi — maxsus sharoitda amalga oshiriladi;
- Ochiq kuzatish — shaxs kuzatilayotganini biladi;
- Yashirin kuzatish — shaxs bu haqda xabardor bo'lmaydi.

Afzalliklari: tabiiylik, real holatni aks ettirishi

Kamchiliklari: subyektivlik, vaqt talab etishi

3. Suhbat (intervyu) metodi

Suhbat metodi tadqiqotchi va respondent o'rtasidagi savol-javob asosidagi muloqotdir. Ushbu metod orqali shaxsning ichki dunyosi, qarashlari, his-tuyg'ulari va motivlari aniqlanadi.

Suhbat:

- rejalashtirilgan;
- erkin;
- yarim tuzilgan shaklda bo'lishi mumkin.

Suhbat metodining samaradorligi savollarning aniq, mantiqiy va tushunarli tuzilishiga bogʻliq.

4. Anketa metodi

Anketa metodi yozma savollar asosida katta guruhdagi shaxslarning fikrini oʻrganishga xizmat qiladi. Bu metod ijtimoiy-psixologik tadqiqotlarda keng qoʻllaniladi.

Afzalligi: qisqa vaqt ichida koʻp maʼlumot olish

Kamchiligi: yuzaki javoblar boʻlishi mumkin

5. Test Metodi

Test metodi psixologiyada eng ishonchli va standartlashtirilgan metodlardan biridir. Testlar shaxsning:

intellektual darajasi;

qobiliyatlari;

shaxs xususiyatlari;

emotsional holatini aniqlashga xizmat qiladi.

Testlar ilmiy asosda ishlab chiqiladi va maxsus baholash mezonlariga ega boʻladi.

6. Eksperiment metodi

Eksperiment metodi psixologiyada eng muhim ilmiy metod hisoblanadi. Ushbu metodda tadqiqotchi maxsus sharoit yaratib, psixik hodisalarning sabab-oqibat munosabatlarini aniqlaydi.

Eksperiment turlari:

Laboratoriya eksperimenti

Tabiiy eksperiment

Eksperiment natijalari aniq, ishonchli va takrorlanuvchan boʻladi.

7. Faoliyat mahsullarini tahlil qilish metodi

Bu metod shaxs faoliyati natijalarini (yozma ishlar, rasmlar, kundaliklar, ijodiy mahsulotlar) oʻrganishga asoslanadi. Metod bilvosita tadqiqot usuli hisoblanadi.

Qo'shimcha metodlar:

Pedagogik eksperiment: Ta'lim-tarbiya jarayonlarining psixologik ta'sirini o'rganish.

Psixokorreksiya/Psixoterapiya metodlari: Shaxsga psixologik yordam ko'rsatishda qo'llaniladigan usullar.

B.G.Ananev psixikani oʻrganish metodlarini toʻrt guruhga ajratib, ularni tashkiliy, empirik (amaliy), natijalarni qayta ishlash yoki statistik natijalarni sharhlash metodlari deb nomlagan. Bu guruhlar oʻzining maqsad va vazifasi boʻyicha yana bir nechta toifa hamda turlarga boʻlinadi. Quyida mazkur

metodlarning umumiy va o'ziga xos xususiyatlari hamda qiyosiy tavsifi berildi. Tadqiqot metodlarining birinchisi, ya'ni tashkiliy guruhi o'z ichiga qiyoslash, longityud (uzluksiz), kompleks (ko'pyoqlama) deb atalgan turlarni oladi.

Qiyoslash metodidan umumiy psixologiya, sotsial psixologiya (katta yoki kichik guruhlarini hamda ularning har xil toifalarini o'zaro taqqoslash), tibbiyot

psixologiyasi (sog'lom va bemor kishilarning psixik xususiyatlarini qiyoslash), sport psixologiyasi (sportchilarning holati, uquvliligi va ishchanligini o'zaro taqqoslash) kabi fanlarda umumli foydalaniladi.

Ontogenez psixologiyasida esa qiyoslash metodi turli yoshdagi odamlarning bilish jarayonlari, shaxs xususiyatlari, bilimlarni o'zlashtirishi, aqliy qobiliyati, salohiyati, rivojlanish dinamikasi, jinslarning tafovutlari va o'ziga xosligi kabilarni o'rganishda qo'llanadi. Psixologlardan L.S.Vigotskiy, P.P.Blonskiy, A.A.Smirnov, B.G.Ananayev, D.B.Elkonin, P.Y.Galperin va ularning shogirdlari olib borgan tadqiqotlar (chaqaloqlik, go'daklik, ilk bolalik, kichik maktab yoshi, o'smirlik, o'spirinlik yosh davrlarini o'zaro solishtirish) shu metoddan foydalanib amalga oshirilgan. Keyingi yillarda xalq ta'limi tizimi va ishlab chiqarishda "inson omili" muammosining ko'tarilishi, vaqt taqchilligi, ishchanlik imkoniyati, psixologik moslik masalalarining alohida ahamiyat kasb etishi mazkur metodni keng qo'llashni taqozo etmoqda. Bundan tashqari, tajribada olingan ma'lumotlarning ishonchliligini oshirishda ham qiyoslash metodi qo'llanadi.

Umumiy psixologiyada qiyoslash metodi bilan bir davrda longityud (uzluksiz) metodi ham qo'llanadi. Uning boshqa metodlardan farqi bir yoki bir nechta sinaluvchilar uzoq muddat, hatto, o'n yillab tekshirilishidir. Longityud metodidan psixologlardan nemis V.Shtern, fransuz R.Zazzo, rus psixologlari

N.A.Menchinskaya, A.N.Gvozdev, N.S.Leytis, V.S.Muxina va boshqalar ko'p yillardan beri foydalanmoqdalar .

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, umumiy psixologiya fanida tadqiqot metodlari inson psixikasini ilmiy asosda o'rganishning muhim vositasi hisoblanadi. Psixik jarayonlar, holatlar va shaxs xususiyatlarini chuqur tahlil qilish aynan to'g'ri tanlangan va puxta qo'llangan metodlar orqali amalga oshiriladi. Tadqiqot metodlari psixologik hodisalarning mohiyatini ochib berish, ularning sabab-oqibat munosabatlarini aniqlash hamda umumlashtirilgan ilmiy xulosalar chiqarish imkonini beradi. Maqolada ko'rib chiqilgan kuzatish, suhbat, anketa, test, eksperiment va faoliyat mahsullarini tahlil qilish metodlari psixologik tadqiqotlarning asosiy yo'nalishlarini tashkil etadi. Har bir metodning o'ziga xos afzalliklari va cheklovlari mavjud bo'lib, ularni kompleks tarzda qo'llash tadqiqot natijalarining ishonchliligi va obyektivligini oshiradi. Ayniqsa,

eksperiment va test metodlari psixologik tadqiqotlarda ilmiy aniqlikni ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, tadqiqot metodlarining rivojlanishi psixologiya fanining nazariy va amaliy jihatdan taraqqiy etishiga xizmat qiladi. Metodlarni to'g'ri tanlash va ularni ilmiy talablar asosida qo'llash bo'lajak psixologlar, pedagoglar va boshqa mutaxassislarining kasbiy kompetensiyasini oshirishda muhim omil hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. G'oziev E.G'. Umumiy psixologiya. – Toshkent: O'qituvchi, 2002.
2. Davletshin M.G. Psixologiya. – Toshkent: O'qituvchi, 2004.
3. Karimova V.M. Psixologiya asoslari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2010.
4. Nemov R.S. Psixologiya. – Moskva: Vlados, 2011.
5. Rubinshteyn S.L. Osnovy obshchey psixologii. – Sankt-Peterburg, 2009.
6. Leontyev A.N. Faoliyat, ong, shaxs. – Moskva: Politizdat, 2005.